

Jurisprudence: Subject Matter and Content of Category

Rostyslav A. Kaliuzhnyi

Law Institute of National Aviation University, Ukraine
e-mail: pravo@nau.edu.ua

Liudmyla O. Shapenko

Law Institute of National Aviation University, Ukraine
e-mail: shapenkol@mail.ru

Summary: The article deals with examination of origin, subject matter and content of jurisprudence, clarification of general and specific peculiarities of its evolution, and logic of formation process of law science. During the investigation jurisprudence has been characterized by the authors as one of the main components of society spiritual culture that always reflected the processes of public consciousness, so long as its formation took place under the influence of philosophy, ethics, political ideology and other humanities, such as logic, philology, history etc. Nowadays jurisprudence is rather branched and differentiated system of scientific knowledge, kinds and forms of scientific activities. Being not only theoretical and conceptual, but also practical and applied science, jurisprudence is a rational theory system on law and activity, directed at obtaining of this knowledge and servicing of certain practical requirements of legal life at present.

Key words: jurisprudence, theoretical jurisprudence, practical jurisprudence, evolution of jurisprudence, legal culture, spiritual culture.

Ускладнення та динамізм державно-правових процесів зумовлюють потребу у постійному розгляді питань юриспруденції, що дозволяє об'єктивно сприймати все різноманіття правової реальності. Враховуючи те, що держава і право розвиваються відповідно розвитку кожної цивілізації, з використанням в тій чи іншій мірі досягнень минулого, необхідним є звернення до історії еволюції юриспруденції. Адже вивчення цього питання відіграє значну роль в процесі пізнання права, сприяє більш глибокому з'ясуванню історичних основ права, механізму його формування, функціонування та розвитку. Разом з тим важливе значення має погляд на юриспруденцію як на складову частину духовної культури суспільства, дослідження її історії в контексті світового культурного процесу, що в свою чергу, відбиває закономірності і в самій цій духовній культурі, і в її еволюції, які не видимі з інших точок зору.

Незважаючи на те, що проблемами розвитку юриспруденції в різні епохи займалися представники як історичної, так і теоретичної науки, а їх розробки стали науковим орієнтиром та методологічною основою для розуміння процесів виникнення та функціонування держави і права, малодослідженими залишаються загальні аспекти даної теми, зокрема, питання поняття юриспруденції, його змін в процесі еволюції, а також питання взаємозв'язку юриспруденції з іншими складовими духовної культури суспільства.

Слід наголосити, що вивченню зазначеної тематики останнім часом не приділяється достатньої уваги, що створює відповідні прогалини в системі юридичної науки та потребує актуалізації пізнавальної діяльності з метою вдосконалення сучасного праворозуміння шляхом розгляду різних підходів до визначення поняття юриспруденції, а також сутності історичного процесу формування змісту даного явища.

На сьогодні особливий інтерес представляють питання походження, сутності та змісту юриспруденції, загальні та специфічні особливості її еволюції, а також з'ясування на основі історичних фактів логіки процесу становлення юридичної науки, що й складає перелік основних завдань запропонованого наукового дослідження.

Термін «юриспруденція» (від лат. *jurisprudentia* – знання права) виник у Стародавньому Римі наприкінці IV – на початку III століття до н.е. [1, с. 3], проте явище, яке він позначає, зародилося на Стародавньому Сході задовго до виникнення Римської держави, а найвищий розвиток отримало в Європі через багато століть після того, як Рим зійшов з історичної сцени.

Юриспруденція як одна із найважливіших складових духовної культури суспільства завжди відображала процеси суспільної свідомості, адже її зміст був наповнений не лише етикою та філософією, а й зазнавав впливу політичної ідеології та інших гуманітарних наук, таких як логіка, філологія, історія тощо. Тісний зв'язок юриспруденції з цими складовими духовної культури був необхідною передумовою її поступального розвитку. Проте характер даного зв'язку залежав від

розвитку цивілізацій, від змін, що відбувалися в результаті переходу однієї епохи до іншої. Також слід враховувати, що навіть в рамках однієї епохи для юриспруденції будь-якої країни характерною є певна специфіка в порівнянні з юриспруденцією інших країн. Підтвердженням цього є висновки відомого французького вченого Р. Давида щодо неможливості застосування до інших країн власних уявлень про ієрархію різних джерел права, щодо різноманітності методів та логіки міркувань, до яких вдаються юристи різних країн при виробленні норм права і для розвитку права в цілому [2, с. 31].

Юриспруденція різних цивілізацій – давньосхідної, античної, західноєвропейської та слов'янської – різняться між собою ще в більшій мірі. І разом з тим розвивалися вони неізолювано одна від одної. Погоджуючись з думкою Н. Кедрової, слід вказати, що право кожної нової епохи є щаблем на шляху прогресу, що вимагає використання досягнень минулого. Немає жодної з існуючих раніше і нині діючих правових систем, які б тією чи іншою мірою не випробувували впливу минулого, різниця може полягати лише у глибині чи ступені такого впливу [3, с. 268]. Факти свідчать, що юриспруденції більшості цивілізацій формувались на основі римської юриспруденції. Адаже остання була школою виховання раціонального мислення, яка передала правознавцям надійний і досконалий інструментарій для наукової обробки права – чітку термінологію, правові конструкції, принципи класифікації та систематизації правових норм тощо. Так, П. Виноградов у своїх працях визначав, що правознавство римлян звало до купи і раціоналізувало всю практичну мудрість давньої юриспруденції і створило виховну силу, яка дивовижно виправдала себе в юридичному житті всіх народів нової Європи [4, с. 17].

Не відрізнялась у своєму історичному розвитку і наша вітчизняна юриспруденція, яка, вбираючи в себе та перероблюючи елементи юриспруденції Стародавнього Риму і Візантії, країн Західної Європи, в свою чергу, впливала на становлення юриспруденції інших країн. Інакше й не могло бути. Оскільки, беручи до уваги слова Ф. Морошкіна, необхідно зазначити, що для поступального розвитку народу необхідним є формування законодавства не лише з кореня національних переказів і звичаїв чи одного джерела, а шляхом поглинання різнорідних стихій зовнішніх законодавств та перетворення їх у власну природу, підкорення їх своїй власній ідеї [5, с. 224].

І на сьогодні цивілізаційний підхід є досить значимим для розвитку юриспруденції, оскільки дозволяє визнати природним розмаїття правових культур і державних інститутів як мозаїку світу, що розвивається, зберегти власну унікальність, використовувати досягнення різних цивілізацій, вести з ними культурний діалог, знаходити спільні правові рішення й організаційні засоби їх здійснення при взаємодії з іншими правовими системами і державами [6, с. 42]. При цьому слід враховувати положення інтегративної теорії юриспруденції, запропонованої Д. Холлом, значення якої полягає у спробі поєднати, «інтегрувати» окремі елементи теорії природного права, позитивізму, соціальної школи права, створивши тим самим нову школу, відповідну духові часу [7, с. 1124]. Важливим у цій теорії видається раціональний розгляд різних теорій природи права. Розділяючи зміст одних із цих теорій і відхиляючи інші, слід і у останніх вбачати те раціональне зерно, яке допомагає краще уявити основні ознаки і якості права. Тобто, враховуючи складність природи права, важливим є створення єдиного уявлення про нього шляхом синтезу норм, процесів і цінностей права.

Властивий розвитку правової культури, інтернаціоналізм змушує бачити у всесвітній історії юриспруденції не просто суму історій юриспруденції окремих країн, а і єдиний еволюційний процес, який підпорядковується загальним закономірностям, розкривається у відповідності з певною логікою розвитку. Для вивчення даних закономірностей, з'ясування зазначеної логіки особливе значення має визначення соціальних функцій, поняття і сутності юриспруденції, що зазнавали змін в залежності від розвитку певної цивілізації.

На ранніх етапах свого розвитку, коли суспільні відносини врегульовувалися нормами неписаного права, юриспруденція була тісно пов'язана з релігією та міфологією, втілювалась у різних формах фольклору: прислів'ях, віршах, піснях. В той час юриспруденція не відокремлювалась від інших складових елементів духовної культури та не була самостійною сферою людської діяльності. При цьому вона відігравала важливу культурну роль, слугувала не лише рушійною силою розвитку правових систем, а й задовольняла інтереси народу, етносу в цілому, сприяла збереженню його культурної єдності та самобутності.

Поняття юриспруденції є важливим та невід'ємним елементом правової культури. Адаже юриспруденція насамперед входить до складу правової культури і лише через неї до складу більш місткого системного утворення, званого духовною культурою. Своєрідною сполучною ланкою, через яку відбувається перехід різних ідей зі сфери релігії, філософії, етики та інших складових частин духовної культури у сферу юриспруденції, слугує правосвідомість.

Якщо справедливо назвати філософію квінтесенцією суспільної свідомості, то в такій же мірі справедливо має бути застосоване це найменування і до юриспруденції. Оскільки, вбираючи в себе поняття, ідеї, концепції, вироблені в інших сферах духовної культури, юриспруденція ставала концентрованим виразом суспільної свідомості. А накопичуючи в собі різноманітні духовні цінності, юриспруденція відображала їх в нормах права. Разом з тим, в рамках духовної культури вона виконувала роль механізму, здатного відтворювати теоретичні ідеї та принципи практичного життя.

В даний час в юридичній науці домінує інструментальна концепція права, при якій дане явище трактується як інструмент політики, знаряддя для задоволення інтересів пануючих соціальних груп. Проте, погоджуючись з думкою науковців, які розглядали питання методології юриспруденції, варто наголосити, що зазначений підхід має занадто вузький характер та охоплює лише одну сторону цього багатогранного явища, а в кінцевому результаті принижує справжню його роль в суспільному житті. Звернення до історії юриспруденції, суттєво розширює розуміння права. Воно постає не тільки у вигляді інструменту політики, провідника соціально-класових інтересів, але і в якості показника певного культурного процесу, як витвір духовної культури [8, с. 16].

Сучасні фахівці з теорії права визначають юриспруденцію як правову науку, тобто як спеціалізовану галузь знань у сфері суспільствознавства, яка розкриває основні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави і права, а також їхню соціальну роль, цінність, функції тощо [1, с. 3; 7, с. 1124]. В даному випадку термін «юриспруденція» тотожний терміну «правознавство». Подібне розуміння даного явища було поширеним і в минулому. Так, ще в першій половині XIX століття вчений-правознавець Д. Мейер у своїх працях зазначав, що панівним є розгляд юриспруденції як науки про позитивні закони [9, с. 7]. В. Вільсон наголошував на тому, що слово «юриспруденція» здається неоднозначним у власному розумінні, але якщо його прийняти в певному обмеженому сенсі, воно означає науку про закони [10, с. 541].

На початкових етапах свого історичного розвитку юриспруденція взагалі не мала якості наукового знання про право і носила суто практичний, прикладний характер. Лише пізніше, в ході своєї еволюції, пов'язаної з певними змінами в соціальному і політичному житті суспільства, вона набула властивостей науки. Н. Чижов, вивчаючи питання історії системи права, виділяв два періоди у розвитку поняття «юриспруденція» у римлян: у першому з них словом «*jurisprudencia*» позначалася реміснична, суто практична діяльність римських юристів, а в другому – наукове вивчення права, нерозривно пов'язане з практичною діяльністю юристів. В давній час під словом «юриспруденція» розуміли вміння, здатність користуватися при здійсненні та захисті права юридичними нормами в такому ж точно сенсі, як під виразом *rei militaris prudentia* розуміли мистецтво і здатність вести війну. Особи, що володіли мистецтвом застосовувати право і знали про нього більше ніж інші, називалися *juris prudentes* [11, с. 32]. За словами Є. Скрипильова, юриспруденція в Римі в період ранньої республіки розумілася «не як теоретична обробка діючого права (така з'явилася в період пізньої республіки і надзвичайно посилилася в період імперії), а як різноманітна практична діяльність юристів, що полягала в тлумаченні законів, складанні позовних формул, навчанні праву» [12, с. 10]. Тож, цілком можна визнати, що римські юристи не створили юридичної науки в повному значенні цього слова, але вони розробили прийоми і способи обробки правового матеріалу, а також принципи юридичного мислення, які в подальшому стали підґрунтям для її появи.

Спираючись на історичні факти, Л. Петражицький визначав юриспруденцію як дуже давню науку і вчену професію. А існування і бурхливий розвиток цієї наукової професії як характерний супутник правового життя, який існує вже на таких рівнях розвитку культури, коли про появу та розвиток науково-теоретичного знання і дослідження не може бути й мови [13, с. 213-214]. Німецький правознавець Р. Ієрінг надавав появі юриспруденції та юристів велике значення в історії права. На його думку зародження діяльності юристів було тією подією, яка сталася внаслідок «досягнення деякої міри розвитку права», його виходу з кола знань народної маси, а необхідне ознайомлення з правом, що дісталася перш за все без зусиль кожному, стало вимагати «особливої уваги та визначення собі мети» [14, с. 53].

Ускладнення права, поява юридичної термінології, що потребувала відповідного тлумачення, відіграли важливу роль в процесі професіоналізації тієї людської діяльності, яка отримала назву юриспруденція. Однак, фактор цей був все ж не єдиним і не головним у появі юристів. Історія свідчить, що перші знавці права повсюдно входили до складу вищого суспільного прошарку – аристократії. Професіоналізація юридичних знань, навичок поводження з правовим матеріалом була одночасно їх монополізацією певною групою осіб з панівного класу, що при відсутності писемності забезпечувало збереження соціонормативної культури у вузькій соціальній групі протягом тривалого часу.

Разом з тим монополізація аристократичним станом такої важливої галузі людської діяльності як юриспруденція, давала йому значні переваги. За таких умов знавці права покликані були не тільки зберігати, але й тлумачити правові норми. Ще Р. Ієрінг писав, що тлумачення необробленого законодавчого матеріалу повинне бути першим засобом юриспруденції, суть якого полягає у розкладенні матеріалу, в усуненні різних протиріч, неясності і невизначеності, у з'ясуванні всього змісту законодавчої волі, а також в тому, щоб виводити з даних законоположень принцип, що лежить в їх основі, і, навпаки, виводити з даного принципу їх наслідки [14, с. 118].

На тому етапі історичного розвитку, коли правові норми виражалися в усній формі (у вигляді афоризмів, прислів'їв тощо) і повсюдно панувало звичаєве право, тлумачення набувало вирішального значення. З його допомогою тій чи іншій правовій нормі легко надавалося те значення, яке було вигідне представникам аристократії. Норма, що виникала як виразник спільних інтересів, в результаті тлумачення пристосовувалася до інтересів верхівки суспільства, отримуючи таким чином певну класову спрямованість.

З ускладненням суспільних відносин, посиленням протилежності інтересів різних соціальних груп виникає потреба надати правовим нормам більшої визначеності. Запис правових звичаїв, перехід від неписаного права до писаного знаменує новий щабель в еволюції не лише права, але й юриспруденції. Знакова система права – юридична термінологія отримує з таким переходом значно ширший простір для свого розвитку. Але найголовніше змінюється характер правотворчості. Якщо, для неписаного, звичаєвого права закономірним є спонтанність, стихійність походження, то поява писаного права означала надання правотворчості більш свідомого характеру. Якщо раніше зміст юриспруденції зводився переважно до прийомів тлумачення, то тепер отримують свій розвиток мистецтво формулювання норм, способи обробки правового матеріалу: класифікація, групування та ін. Р. Ієрінг, розрізняючи зазначені два щаблі в еволюції юриспруденції, перший називав «нижчим» або «юридичною технікою», а другий – «вищим». Тільки на вищому щаблі юриспруденція досягає «свого прямого призначення, тільки тут її завдання і метода стають специфічно-юридичними, і тільки тут вона набуває наукового характеру, що відрізняє її від всіх інших наук» [14, с. 118].

Формування теоретичної юриспруденції – правової науки у власному розумінні – є досить складним та тривалим процесом. Поява перших елементів теоретичної юриспруденції відбувається вже тоді, коли на основі конкретних понять виникають поняття загальні, абстрактні. До ознак науковості також слід відносити правові визначення, вироблені завдяки пізнанню та з'ясуванню їх сутності, ролі і значення, встановленню їх взаємозв'язку з іншими явищами. Звісно, окремі ознаки науковості не перетворюють юриспруденцію в науку, однак поступове накопичення їх створює передумови для становлення правової науки.

Беручи до уваги слова С. Муромцева, який зазначав, що наука права бере свій початок з численних узагальнень, досягнутих так чи інакше історичними, економічними та філософськими працями, що стосувалися правової сфери [15, с. 190], слід зауважити, що елементи правової науки виробляються не тільки в рамках практичної юриспруденції. Безсумнівно, свідомо правотворчість, розробка необхідних юридичних понять і визначень, організація правового матеріалу в систему неможливі без знання історичних традицій, соціально-економічних і політичних відносин, навичок філософського мислення.

Л. Петражицький розглядав теоретичну юриспруденцію як філософську за своїм характером розумову діяльність. На думку вченого при вивченні права в прямому сенсі та приведенні змісту права у наукову систему, слід розрізняти два види наукової роботи: 1) узагальнення, створення на підставі приватних понять і положень права більш абстрактних, більш загальних понять і положень (з приведенням їх у систематичний порядок); 2) дедуктивне виведення з цих загальних понять і положень нових, більш спеціальних положень, вироблення цим шляхом рішень для різних питань, непередбачених безпосередньо законом або не встановлених взагалі нормативними актами. Зміст обох процесів: логічного руху вгору – творчості вищих, більш загальних понять і положень, і логічного руху вниз – виведення більш приватних і спеціальних положень та рішень, що також полягає в уніфікації, у науковому та авторитетному вирішенні можливих сумнівів і суперечок, в усуненні свавілля тощо» [13, с. 223].

Набувши на певному етапі історичного розвитку науковий характер, юриспруденція, не втрачає своєї практичної спрямованості. Якщо юриспруденція і стає наукою, то наукою, варто зауважити, доволі своєрідною. Адже її роль в суспільстві ніколи не зводиться до функції пізнання правових явищ. Наскільки б не було досконалим чинне законодавство, воно не може передбачити і визначити всі можливі правові питання, усунути сумніви у значенні тих чи інших юридичних термінів з метою виключення серйозних конфліктів між індивідами, що вступають між собою у правовідносини. У

процесі застосування правових норм неминуче виникають будь-які неясності, суперечності чи прогалини, які породжують непорозуміння, свавілля сторін. Крім того, існує постійна потреба у підтримці одноманітності в правових нормах і принципах, створення певного порядку в дії різних джерел права, виробленню суворої ієрархії серед них. Всі подібні завдання покликана вирішувати юриспруденція. Саме в цьому і визначається її роль та значення для функціонування і розвитку права.

Поряд з поняттям «юриспруденція» в правовій літературі часто зустрічається поняття «юридична техніка». Зміст його має доволі невизначений характер і дослідники вживають його в різних смислових значеннях. Іноді дане поняття використовують як синонім поняття «юриспруденція». У своїх працях Р. Ієрінг розглядав юридичну техніку як практичну юриспруденцію, суть якої може виражатися в суб'єктивному та об'єктивному значенні. В першому випадку практична юриспруденція виступає як юридичне мистецтво, завдання якого полягає в формальній обробці даної матерії права, тобто як юридична техніка; а в другому – виконання цього завдання в самому праві. Мається на увазі, що механізм права, згідно з правилами мистецтва, влаштований так, щоб він по можливості слугував доповненням права до справи і полегшував цю операцію [14, с. 69-70].

На сучасному етапі розвитку юриспруденція є достатньо розгалуженою і диференційованою системою наукових знань, видів і форм наукової діяльності, тобто охоплює такі сфери діяльності, як юридична наука, юридична практика, а також юридична освіта, що забезпечують використання, передачу та застосування юридичних знань [16, с. 14-15]. О. Тихомиров, визначаючи юриспруденцію як науку, що має багатоаспектне та багатоцільове призначення, вказує, що її зміст складають блоки систем наукових юридичних знань, до яких належать: фундаментальні теоретичні та історичні основи юриспруденції; методологія юриспруденції (парадигми, методологічні підходи, методи побудови наукових знань і емпіричних досліджень); системи наукових юридичних знань «середнього рівня» галузевого і проблемного характеру; системи наукових знань прикладного характеру, що відображають порядок, форми, методи, прийоми, засоби різноманітних видів правової діяльності [7, с. 1111].

Говорячи про сучасну юриспруденцію, варто розуміти її не лише як теоретико-світоглядну, але і практико-прикладну науку [7, с. 1124], що завдяки професійній практичній діяльності юристів (суддів, прокурорів, слідчих, нотаріусів, адвокатів та ін.) сприяє конкретизації процесів правотворчості, реалізації правових норм, підвищенню ефективності їх застосування.

Тобто, юриспруденція представляє собою не лише засіб пізнання правових явищ, не просту сукупність теоретичних знань про право, а раціонально сформовану систему цих знань. Разом з тим, юриспруденція, як і будь-яка наука, є діяльністю, що спрямована на отримання нових знань і осягнення правової істини, а також на обслуговування конкретних практичних потреб, а саме: забезпечення механізму правового регулювання, процесів правотворчості, формулювання та вдосконалення правових норм, оптимальної організації правового матеріалу тощо.

References:

1. Skakun O.F. (2001) *Teoriya derzhavy i prava: Pidruchnyk [Theory of State and Law: Textbook]*. Kharkiv: Konsum. 656 p. (In Ukrainian).
2. *Ocherky sravnytel'nogo prava [Essays of Comparative Law]* (1981) Sost., per. y vstup. statya V.A. Tumanova. Moscow: Prohress. 256 p. (In Russian).
3. Kyedrova N.A. (2007) Vplyv rym'skoho prava na suchasni pravovi systemy Yevropy [The influence of Roman law on modern legal systems in Europe]. *Aktual'ni problemy derzhavy i prava: zb. nauk. pr. [Urgent problems of state and law: collected scientific articles]*. Odesa: Yuryd. I-ra. 2007. Vyp. 36. pp. 264-268. (In Ukrainian).
4. Vynogradov P.H. (1908) *Ystoryya pravovedenyaya [History of jurisprudence]*. Moscow: Unyversytetskaya typ. 224 p. (In Russian).
5. Moroshkyn F.L. (1835) *Katolycheskyy dukh rym'skoho prava [Catholic spirit of Roman Law]. Uchenyye zapysky ymperatorskoho Moskovskoho unyversyteta [Scientific papers of Moscow Imperial University]*. 1835. No 2. Ch. 2. pp. 223-286 (In Russian).
6. Oborotov Yu.N. (2003) *Filosofiya prava i metodohiya yurysprudentsiyi [Philosophy of law and methodology of jurisprudence]. Problemy filosofiyi prava [Problems of Philosophy of law]*. 2003. Tom 1. pp. 41-43. (In Ukrainian).
7. Remarenko Yu.I., Kondrat'yev Ya.Yu., Tatsiy V.Ya., Shemchuchenko Yu.S. (2003) *Mizhnarodna politseys'ka entsyklopediya: U 10 t. [International Police Encyclopedia: in 10 volumes]*. K.: Kontsern «Vydavnychyy dim «In Yure». T. 1. 1232 p. (In Ukrainian).

8. Husarev S.D., Kalyuzhnyi K.R. (2009) Plyuralizm metodolohyy y kharakterystyka sodержaniya katehoryy yurysprudentsyya [Pluralism of methodology and characteristic of content of jurisprudence category]. *Visnyk Luhans'koho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka [Herald of Luhansk University of Interior Affairs named after Didorenko]*. 2009. Vyp. 1. pp. 15-24. (In Ukrainian).
9. Meyer D.Y. (1915) *Russkoe hrazhdanskoe pravo [Russian Civil Law]*. Ph.: yzdanye yuryd. knyzhnoho mahazyna N.K. Martynova. 640 p. (In Russian).
10. Vylson V. (1905) *Hosudarstvo: proshloe y nastoyashchee konstitutsyonnyih uchrezhdeniy [State: past and present of constitutional institutions]*. Moscow: V.M. Sablyn. 1905. 800 p. (In Russian).
11. Chyzhov N.E. (1885) *Materyaly k ystoriy systemy prava (entsiklopediya prava) [Materials of the history of law system (Encyclopedia of Law)]*. Odessa: typ. ymp. Novorossyskoho un-ta, 1885. 252 p. (In Russian).
12. Skrypilev E.A. (1984) Dyhestyi Yustiniana – osnovnoy istochnik poznaniya rymskoho prava [The Digest of Justinian is the main source of perception of Roman Law]. *Dyhestyi Yustiniana [The Digest of Justinian]*. Moscow: nauka. pp. 7-18. (In Russian).
13. Petrazhyskiy L.Y. (1907) *Teoriya prava i gosudarstva v svyati s teoriey npravstvennosti [Theory of law and state in connection with theory of morality]*. Spb.: typ. Syb.aks. ob-va «Slovo», 1907. T 1. 308 p. (In Russian).
14. Yerynh R. (1860) Yuridicheskaya tekhnika [Legal techniques] *Yurydicheskiye zapysky [Legal papers]*. Spb., 1860. T. 4. pp. 51-148. (In Russian).
15. Muromtsev S.A. (1877) *Ocherky teoryy hrazhdans'koho prava [Essays of the theory of civil law]*. Moscow: typ. A.Y. Mamontova i K., 1877. 316 p. (In Russian).
16. Krestovs'ka N.M., Matvyeyeva L.H. (2015) *Teoriya derzhavy i prava. Pidruchnyk. Praktykum. Testy : pidruchnyk [Theory of State and Law. Textbook. Practical work. Tests: pidruchnyk]*. K. : Jurinkom Inter, 2015. 584 p. (In Ukrainian).

Юриспруденция: предмет и содержание категории

Калюжный Ростислав Андреевич, e-mail: pravo@edu.ua

Юридический институт Национального авиационного университета, Украина

Шапенко Людмила Александровна, e-mail: shapenkol@mail.ru

Юридический институт Национального авиационного университета, Украина

Аннотация: В статье рассматриваются истоки происхождения, предмет и содержание юриспруденции, разъяснения общих и специфических особенностей его эволюции и логики процесса формирования правовой науки. В ходе исследования юриспруденция характеризуется авторами как один из основных компонентов общества духовной культуры, которые всегда отражали процессы общественного сознания, так долго, как его формирование происходило под влиянием философии, этики, политической идеологии и других гуманитарных наук, таких как логика, филологии, истории и т.д. в настоящее время судебная практика довольно разветвленной и дифференцированная система научных знаний, видов и форм научной деятельности. Будучи не только теоретический и концептуальный, но также практической и прикладной наукой, юриспруденция является рациональной системой теории права и деятельности, направленной на получение этого знания и обслуживания определенных практических требований правовой жизни в настоящее время.

Ключевые слова: юриспруденция, теоретическая юриспруденция, практическое правоведение, эволюция судебной практики, правовая культура, духовная культура.